

Vergaderjaar 2016–2017

34 730 XVIII

Wijziging van de begrotingsstaten van Wonen en Rijksdienst (XVIII) voor het jaar 2017 (wijziging samenhangende met de Voorjaarsnota)

Nr. 2

MEMORIE VAN TOELICHTING

INHOUDSOPGAVE

A.	Artikelsgewijze toelichting bij het wetsvoorstel	2
B.	Begrotingstoelichting	3
1.	Leeswijzer	3
2.	Het beleid	3
2.1	Overzicht belangrijkste uitgaven- en ontvangstenmutaties	3
2.2	De beleidsartikelen	5
	Beleidsartikel 1. Woningmarkt	5
	Beleidsartikel 2. Woonomgeving en bouw	7
	Beleidsartikel 3. Kwaliteit Rijksdienst	10
	Beleidsartikel 6. Uitvoering Rijksvastgoedbeleid	11
2.3	Baten-lastenagentschappen	12
	Rijksvastgoedbedrijf (RVB)	12
	Dienst van de Huurcommissie (DHC)	14

A. ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING BIJ HET WETSVOORSTEL

Wetsartikelen 1 en 2

De begrotingsstaten die onderdeel zijn van de Rijksbegroting, worden op grond van artikel 1, derde lid, van de Comptabiliteitswet 2001 elk afzonderlijk bij de wet vastgesteld en derhalve ook gewijzigd. Het onderhavige wetsvoorstel strekt ertoe om voor het jaar 2017 wijzigingen aan te brengen in:

- de begrotingsstaat van Wonen en Rijksdienst;
- de begrotingsstaat inzake de agentschappen.

De in de begrotingsstaten opgenomen begrotingsartikelen en agentschappen worden in onderdeel B van deze memorie van toelichting toegelicht (de zgn. begrotingstoelichting).

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,
R.H.A. Plasterk

B. BEGROTINGSTOELICHTING

1. Leeswijzer

Algemeen

De eerste suppletoire begroting geeft een beeld van de uitvoering van de begroting 2017. De stand van de eerste suppletoire begroting wordt vanaf de stand van de vastgestelde begroting 2017 opgebouwd.

Dit begrotingshoofdstuk is een programmabegroting en heeft geen apart centraal apparaatsartikel. De apparaatsuitgaven zijn opgenomen bij de begroting van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (VII).

Tabel budgettaire gevolgen van beleid

In de tabel budgettaire gevolgen van beleid worden per artikelonderdeel op het niveau van de financiële instrumenten de beleidsmatige en technische mutaties toegelicht groter dan of gelijk aan de ondergrens zoals deze in de Rijksbegrotingvoorschriften (RBV) zijn opgenomen, de zogenaamde staffel, te weten:

Omvang begrotingsartikel (stand ontwerp-begroting) In € miljoen	Beleidsmatige mutaties (ondergrens in € miljoen)	Technische mutaties (ondergrens in € miljoen)
1. Woningmarkt	Verplichtingen / Uitgaven: 10 mln. Ontvangsten: 5 mln.	Verplichtingen / Uitgaven: 20 mln. Ontvangsten: 10 mln.
2. Woonomgeving en bouw	Verplichtingen / Uitgaven: 1 mln. Ontvangsten: 1 mln.	Verplichtingen / Uitgaven: 2 mln. Ontvangsten: 2 mln.
3. Kwaliteit Rijksdienst	Verplichtingen / Uitgaven: 1 mln. Ontvangsten: –	Verplichtingen / Uitgaven: 2 mln. Ontvangsten: –
6. Uitvoering Rijksvastgoed	Verplichtingen / Uitgaven: 2 mln. Ontvangsten: 2 mln.	Verplichtingen / Uitgaven: 4 mln. Ontvangsten: 4 mln.

Daarnaast worden ook enkele mutaties toegelicht vanuit het oogpunt van transparantie dan wel andere overwegingen.

De in de tabel budgettaire gevolgen van beleid gepresenteerde budgetflexibiliteit (juridisch verplicht) is de stand per 21 april 2017.

2. Het beleid

2.1 Overzicht belangrijkste suppletoire uitgaven- en ontvangstenmutaties

Overzicht belangrijkste uitgavenmutaties 2017 (bedragen x € 1.000)

	Artikel- nummer	Uitgaven 2017
Vastgestelde begroting 2017		4.312.154
Belangrijkste suppletoire mutaties		
1) Huurtoeslag	1	28.018
2) Huisvesting vergunninghouders	1	– 52.294
3) Overige mutaties		153.440
Stand 1e suppletoire begroting 2017		4.441.318

1) Huurtoeslag (uitgaven en ontvangsten)

De uitgaven en ontvangsten voor de huurtoeslag laten per saldo een positieve ontwikkeling zien. Naar de huidige demografische en economische inzichten op basis van het Centraal Economisch Plan 2017 (CEP) van het Centraal Planbureau (CPB) is sprake van een meerjarige meevaller. De dalende werkloosheid, een hogere inkomensontwikkeling en een minder groot effect van de zogenaamde kan-bepaling verklaren het grootste deel van de gunstigere raming.

2) Huisvesting vergunninghouders

Eind 2015 zijn met gemeenten afspraken gemaakt over o.a. de huisvesting van vergunninghouders. Met de Tijdelijke regeling stimulering huisvesting vergunninghouders (TRSHV) is meerjarig € 87,5 mln. beschikbaar gesteld voor de sobere huisvesting van in totaal 14.000 vergunninghouders. De regeling is sinds begin vorig jaar van kracht en loopt tot en met 2018. In 2016 is minder dan verwacht gebruik gemaakt van deze subsidieregeling. Op basis van de realisaties tot nu toe is een nieuwe meerjarenraming opgesteld. Daarbij wordt ervan uitgegaan dat in 2017 eenzelfde hoeveelheid aanvragen worden ingediend als in 2016 en dat het restant van de aanvragen in 2018 plaatsvindt.

Overzicht belangrijkste ontvangstenmutaties 2017 (bedragen x € 1.000)

	Artikel- nummer	Ontvangsten 2017
Vastgestelde begroting 2017		563.825
Belangrijkste suppletioire mutaties		
1) Huurtoeslag	1	47.000
2) Surplus eigen vermogen RVB	3	79.800
3) Overige mutaties		3.146
Stand 1e suppletioire begroting 2017		693.771

1) Huurtoeslag (uitgaven en ontvangsten)

Zie de toelichting huurtoeslag bij de belangrijkste uitgavenmutaties.

2) Surplus eigen vermogen RVB

Conform de Regeling Agentschappen dient het eigen vermogen van een agentschap binnen de daarvoor geldende bandbreedte (tussen nihil en 5% van de omzet) te worden gebracht. Interdepartementaal is afgesproken om incidentele surplusen en tekorten tussen shared-service organisaties (SSO's) van Wonen en Rijksdienst te vereffenen. Het surplus eigen vermogen van het Rijksvastgoedbedrijf (€ 79,8 mln.) wordt daarom ingezet om het negatieve eigen vermogen bij andere SSO's aan te vullen. Het restant wordt teruggegeven aan de afnemers van het RVB.

2.2 De beleidsartikelen

Beleidsartikel 1. Woningmarkt

Budgettaire gevolgen van beleid (bedragen x € 1.000)

Art.		Ontwerp- begroting 2017	Mutaties via NvW en amende- menten	Vastge- stelde begro- ting 2017	Mutaties 1e supple- toire begro- ting	Stand 1e supple- toire begro- ting	Mutatie 2018	Mutatie 2019	Mutatie 2020	Mutatie 2021
	Verplichtingen:	4.103.957	0	4.103.957	4.614	4.108.571	- 47.739	- 25.000	- 62.877	- 108.593
	Uitgaven:	4.103.957	0	4.103.957	5.145	4.109.102	- 47.739	- 25.000	- 62.877	- 108.593
	Waarvan juridisch verplicht (percen- tage)			100%		100%				
1.1	Betaalbaarheid Subsidies	4.096.795 45.724	0 0	4.096.795 45.724	5.377 - 25.250	4.102.172 20.474	- 47.146 - 5.000	- 24.014 33.800	- 62.242 23.494	- 107.833 0
	Beleidsprogramma betaalbaarheid	175	0	175	85	260	0	0	0	0
	Bevordering eigen woningbezit (BEW)	6.922	0	6.922	0	6.922	0	0	0	0
	Huisvestingsvoor- ziening statushou- ders	37.500	0	37.500	- 27.500	10.000	- 5.000	33.800	23.494	0
	Saneringsbijdrage woningcorporatie WSG	0	0	0	2.100	2.100	0	0	0	0
	Woonconsumenten- organisaties	1.127	0	1.127	65	1.192	0	0	0	0
	Opdrachten	867	0	867	381	1.248	0	0	0	0
	WSW Begrotingsre- serve	0	0	0	531	531	0	0	0	0
	Beleidsprogramma betaalbaarheid	867	0	867	- 150	717	0	0	0	0
	Inkomensoverdrach- ten	4.035.882	0	4.035.882	28.018	4.063.900	- 42.541	- 57.646	- 85.733	- 107.833
	Huurtoeslag	4.035.882	0	4.035.882	28.018	4.063.900	- 42.541	- 57.646	- 85.733	- 107.833
	Bijdragen aan agentschappen	4.259	0	4.259	- 3.074	1.185	- 3.205	- 168	- 3	0
	ILT Autoriteit woningcorporaties	635	0	635	0	635	0	0	0	0
	RVO Uitvoeringskos- ten BEW	2.870	0	2.870	- 2.870	0	- 3.005	- 168	- 3	0
	RVO Uitvoeringskos- ten huisvestings- voorziening statushouders	754	0	754	- 204	550	- 200	0	0	0
	Bijdragen aan ZBO's / RWT's	8.326	0	8.326	4.902	13.228	3.600	0	0	0
	Huurcommissie	8.326	0	8.326	4.902	13.228	3.600	0	0	0
	Bijdragen aan andere begrotings- hoofdstukken	1.737	0	1.737	400	2.137	0	0	0	0
	Belastingdienst (Fin)	1.737	0	1.737	400	2.137	0	0	0	0
1.2	Onderzoek en kennisoverdracht Subsidies	7.162 1.926	0 0	7.162 1.926	- 232 860	6.930 2.786	- 593 - 125	- 986 0	- 635 0	- 760 - 125
	Samenwerkende kennisinstellingen e.a.	1.926	0	1.926	860	2.786	- 125	0	0	- 125
	Opdrachten	2.386	0	2.386	- 1.248	1.138	- 468	- 986	- 635	- 635
	Basisonderzoek en verkenningen	2.386	0	2.386	- 1.248	1.138	- 468	- 986	- 635	- 635
	Bijdragen aan ZBO's / RWT's	2.850	0	2.850	156	3.006	0	0	0	0
	Basisonderzoek en verkenningen	2.850	0	2.850	156	3.006	0	0	0	0

	Ontwerp- begroting 2017	Mutaties via NvW en amende- menten	Vastge- stelde begro- ting 2017	Mutaties 1e supple- toire begro- ting	Stand 1e supple- toire begro- ting	Mutatie 2018	Mutatie 2019	Mutatie 2020	Mutatie 2021
Ontvangsten:	425.000	0	425.000	54.454	479.454	62.000	85.900	60.800	57.000

Toelichting

1.1 Betaalbaarheid

Subsidies

Huisvestingsvoorziening statushouders

Tijdelijke regeling stimulering huisvesting vergunninghouders

Eind 2015 zijn met gemeenten afspraken gemaakt over o.a. de huisvesting van vergunninghouders. Met de Tijdelijke regeling stimulering huisvesting vergunninghouders (TRSHV) is meerjarig € 87,5 mln. beschikbaar gesteld voor de sobere huisvesting van in totaal 14.000 vergunninghouders. De regeling is sinds begin vorig jaar van kracht en loopt tot en met 2018. In 2016 is minder dan verwacht gebruik gemaakt van deze subsidieregeling. Op basis van de realisaties tot nu toe is een nieuwe meerjarenraming opgesteld. Daarbij wordt ervan uitgegaan dat in 2017 eenzelfde hoeveelheid aanvragen worden ingediend als in 2016 en dat het restant van de aanvragen in 2018 plaatsvindt.

Saneringsbijdrage woningcorporatie WSG

Aan Woningstichting Geertruidenberg (WSG) is saneringssteun ter hoogte van € 2,1 mln. verstrekt voor het eerste en tweede kwartaal van 2017. Deze middelen worden onttrokken aan de begrotingsreserve voor sanerings- en projectsteun aan woningcorporaties.

Inkomensoverdrachten

Huurtoeslag (uitgaven en ontvangsten)

De uitgaven en ontvangsten voor de huurtoeslag laten per saldo een positieve ontwikkeling zien. Naar de huidige demografische en economische inzichten op basis van het Centraal Economisch Plan 2017 (CEP) van het Centraal Planbureau (CPB) is sprake van een meerjarige meevaller. De dalende werkloosheid, een hogere inkomensontwikkeling en een minder groot effect van de zogenaamde kan-bepaling verklaren het grootste deel van de gunstigere raming.

Bijdrage aan ZBO's / RWT's

Huurcommissie

Conform de Regeling Agentschappen vloeit het surplus Eigen Vermogen van de Dienst Huurcommissie over het jaar 2016 terug naar het moederdepartement. Ook vindt afrekening plaats van de opdracht 2016 en enkele meerjarige projecten (Digitalisering en Inkomensafhankelijke Huurverhoging). In totaal gaat het om circa € 2 mln. die wordt aangewend voor de kosten die de dienst moet maken voor reorganisatie- en transitiekosten. De Dienst Huurcommissie is voornemens per 1/1/2018 te reorganiseren.

Het voorstel aangaande de Wijziging van de Uitvoeringswet huurprijzen woonruimte (Kamerstukken II, 2016–2017, 34 652) in verband met een verdere modernisering van de Huurcommissie en met de introductie van een verhuurderbijdrage is door de Tweede Kamer controversieel verklaard. Er zijn middelen gereserveerd in 2017 en 2018 (totaal € 6,5 mln.) om de continuïteit van de Huurcommissie te kunnen waarborgen.

Ontvangsten

Voor 2017 worden hogere ontvangsten geraamd. Dit betreft hogere ontvangsten bij de huurtoeslag (€ 47 mln.), terugontvangsten van de Dienst Huurcommissie (€ 2 mln.) en de onttrekkingen aan de begrotingsreserve voor sanerings- en projectsteun aan woningcorporaties (€ 2,1 mln.).

De ontvangsten die als gevolg van de afwikkeling van verschillende voorschotten aan de Dienst Huurcommissie voor 2016 stonden geraamd, zijn niet in 2016 gerealiseerd en zijn in 2017 ontvangen (€ 2,4 mln.).

Beleidsartikel 2. Woonomgeving en bouw

Budgettaire gevolgen van beleid (bedragen x € 1.000)

Art.		Ontwerp- begroting 2017	Mutaties via NvW en amende- menten	Vastge- stelde begro- ting 2017	Mutaties 1e supple- toire begro- ting	Stand 1e supple- toire begro- ting	Mutatie 2018	Mutatie 2019	Mutatie 2020	Mutatie 2021
	Verplichtingen:	111.500	0	111.500	284.043	395.543	- 1.205	1.805	788	910
	Uitgaven:	64.510	0	64.510	110.043	174.553	- 1.205	1.805	788	910
	Waarvan juridisch verplicht (percen- tage)			97%		97%				
2.1	Energie en bouwkwaliteit	51.842	0	51.842	29.510	81.352	- 4.793	935	435	560
	Subsidies	39.228	0	39.228	34.869	74.097	- 5.532	0	0	125
	Beleidsprogramma Energiebesparing	2.500	0	2.500	1.674	4.174	25	- 100	- 100	25
	Beleidsprogramma Bouwregelgeving	1.228	0	1.228	819	2.047	100	100	100	100
	Energiebesparing Koopsector	35.300	0	35.300	11.856	47.156	- 5.000	0	0	0
	Energiebesparing Huursector	200	0	200	- 200	0	- 657	0	0	0
	FES IAGO	0	0	0	720	720	0	0	0	0
	Fonds duurzaam funderingsherstel	0	0	0	20.000	20.000	0	0	0	0
	Opdrachten	2.910	0	2.910	452	3.362	353	435	435	435
	Beleidsprogramma Energiebesparing	1.500	0	1.500	0	1.500	0	0	0	0
	Beleidsprogramma bouwregelgeving	1.410	0	1.410	452	1.862	353	435	435	435
	Bijdragen aan agentschappen	9.329	0	9.329	- 6.111	3.218	- 114	0	0	0
	Dienst Publiek en Communicatie	800	0	800	0	800	0	0	0	0
	Diverse Agentschap- pen	700	0	700	0	700	0	0	0	0
	ILT Handhaving									
	Energietabel	500	0	500	- 500	0	0	0	0	0
	ILT Toezicht									
	EU-Bouwregelgeving	50	0	50	0	50	0	0	0	0
	RVO Uitvoering Energieakkoord	7.279	0	7.279	- 5.611	1.668	- 114	0	0	0
	Bijdragen aan ZBO's / RWT's	0	0	0	500	500	500	500	0	0

	Ontwerp- begroting 2017	Mutaties via NvW en amende- menten	Vastge- stelde begro- ting 2017	Mutaties 1e supple- toire begro- ting	Stand 1e supple- toire begro- ting	Mutatie 2018	Mutatie 2019	Mutatie 2020	Mutatie 2021
Toelatingsorganisa- tie	0	0	0	500	500	500	500	0	0
Bijdragen aan andere begrotings- hoofdstukken	375	0	375	- 200	175	0	0	0	0
Beleidsprogramma Energiebesparing (EZ)	225	0	225	- 200	25	0	0	0	0
Omgevingsloket (I&M)	150	0	150	0	150	0	0	0	0
2.2 Woningbouwpro- ductie	9.968	0	9.968	6.798	16.766	3.339	173	3	0
Subsidies	350	0	350	50	400	0	0	0	0
Beleidsprogramma Woningbouw	350	0	350	50	400	0	0	0	0
Opdrachten	1.173	0	1.173	- 397	776	0	0	0	0
Beleidsprogramma Woningbouw	1.173	0	1.173	- 397	776	0	0	0	0
Bijdragen aan agentschappen	8.445	0	8.445	7.145	15.590	3.339	173	3	0
RVO Beleidspro- gramma Woning- bouw	8.445	0	8.445	7.145	15.590	3.339	173	3	0
2.3 Kwaliteit woonom- geving	2.297	0	2.297	572	2.869	249	697	350	350
Subsidies	1.090	75	1.165	271	1.436	0	0	0	0
Beleidsprogramma woonomgeving	1.090	75	1.165	271	1.436	0	0	0	0
Opdrachten	1.207	- 75	1.132	301	1.433	249	697	350	350
Beleidsprogramma woonomgeving	1.207	- 75	1.132	301	1.433	249	697	350	350
2.4 Revolverend Fonds Energiebesparing	403	0	403	73.163	73.566	0	0	0	0
Verhuurders Leningen	0	0	0	72.800	72.800	0	0	0	0
Revolverend Fonds Energiebesparing verhuurders	0	0	0	72.800	72.800	0	0	0	0
Bijdragen aan agentschappen	403	0	403	363	766	0	0	0	0
Uitvoeringskosten Revolverend Fonds Energiebesparing Verhuurders	403	0	403	363	766	0	0	0	0
Ontvangsten:	91	0	91	0	91	0	0	0	0

Toelichting

2.1 Energie en bouwkwaliteit

Subsidies

Beleidsprogramma Energiebesparing

De middelen zijn binnen het artikel gerealiseerd naar de juiste regeling voor de uitvoering van de afspraken voor energiebesparing in de gebouwde omgeving en activiteiten om te komen tot bijna-energie neutrale nieuwbouw vanaf 2020. Deze activiteiten bestaan onder andere uit subsidie voor energiebesparend wonen, helpdesk energielabel,

subsidie energiesprong (in het kader van innovatie), subsidie nul op de meter woning en de subsidie in het kader van duurzaamheid ontwikkeling stad en regio.

Energiebesparing koopsector

In 2016 niet tot besteding gekomen middelen uit de subsidie energievoorziening eigen huis, blijven beschikbaar in 2017.

Fonds duurzaam funderingsherstel

In 2016 niet tot besteding gekomen middelen uit het fonds duurzaam funderingsherstel, blijven beschikbaar in 2017.

Bijdragen aan agentschappen

RVO Uitvoering energieakkoord

Herverdeling van middelen ten behoeve van uitvoering van het energieakkoord. Middelen worden beschikbaar gesteld voor de jaaropdracht 2017 en uitfinanciering van de projectopdracht 2016 aan het RVO voor uitvoering van met name beheer en onderhoud van het systeem voor verkrijging van een definitief energielabel voor woningen op basis van de herziene Europese richtlijn energieprestatie van gebouwen.

Bijdragen aan ZBO's/RWT's

Toelatingsorganisatie

Voor het beheer van de instrumenten van kwaliteitsborging van bouwwerken worden middelen toegevoegd aan voor dit doel op te richten zelfstandige bestuursorganisatie.

2.2 Woningbouwproductie

Bijdragen aan agentschappen

RVO Beleidsprogramma Woningbouw

Betreft de uitgaven voor de uitvoering van woningmarkt opdrachten aan het RVO op het gebied van energiebesparing in de gebouwde omgeving, woningbouw en kwaliteit van de woon- en leefomgeving. Het programma behelst kennisverspreiding, beleidsonderbouwing en uitvoering van subsidieregelingen over de hele breedte van het wonen- en bouwen beleid.

2.4 Energiebesparing verhuurders

Leningen

Revolverend Fonds Energiebesparing verhuurders

Het beschikbare budget voor het Revolverend fonds Energiebesparing Huursector ad € 73,2 mln. is in 2016 niet tot uitbetaling gekomen en is beschikbaar in 2017.

Beleidsartikel 3. Kwaliteit Rijksdienst

Budgettaire gevolgen van beleid (bedragen x € 1.000)

	Ontwerp- begroting 2017	Mutaties via NvW en amende- menten	Vastge- stelde begro- ting 2017	Mutaties 1e supple- toire begro- ting	Stand 1e supple- toire begro- ting	Mutatie 2018	Mutatie 2019	Mutatie 2020	Mutatie 2021
Art. Verplichtingen:	18.234	0	18.234	32.550	50.784	0	0	0	0
Uitgaven:	18.234	0	18.234	32.550	50.784	0	0	0	0
Waarvan juridisch verplicht (percen- tage)			63%		63%				
3.1 Kwaliteit Rijksdienst	18.234	0	18.234	32.550	50.784	0	0	0	0
Subsidies	3.600	0	3.600	0	3.600	0	0	0	0
Fysieke Werkomge- ving Rijk	200	0	200	0	200	0	0	0	0
Subsidie A&O-fonds	3.400	0	3.400	0	3.400	0	0	0	0
Opdrachten	7.669	0	7.669	2.740	10.409	0	0	0	0
Bedrijfsvoering Rijk	7.669	0	7.669	2.740	10.409	0	0	0	0
Bijdragen aan agentschappen	6.965	0	6.965	29.810	36.775	0	0	0	0
FMHaaglanden	0	0	0	5.200	5.200	0	0	0	0
Logius	1.560	0	1.560	0	1.560	0	0	0	0
UBR	0	0	0	7.200	7.200	0	0	0	0
UBR Arbeidsmarkt Communicatie	5.405	0	5.405	0	5.405	0	0	0	0
P-Direkt	0	0	0	2.210	2.210	0	0	0	0
SSC-ICT	0	0	0	15.200	15.200	0	0	0	0
Ontvangsten:	0	0	0	89.454	89.454	0	0	0	0

Toelichting

3.1 Kwaliteit Rijksdienst

Opdrachten

Bedrijfsvoering Rijk

BZK dient eerst diverse vorderingen ten behoeve van uitgaven aan Rijkskantoren in te stellen, alvorens uitgaven te kunnen doen. Vandaar dat het ontvangstenbudget wordt verhoogd om vervolgens het uitgavenbudget met eenzelfde bedrag te verhogen.

Bijdragen aan agentschappen

Conform de Regeling Agentschappen is BZK als eigenaar verplicht om het negatieve eigen vermogen van UBR (€ 7,2 mln.), P-Direkt (€ 0,8 mln.) en SSC-ICT (€ 15,2 mln.) aan te zuiveren tot nul. Conform interdepartementale afspraken wordt het surplus eigen vermogen van het RVB en FMH naar rato benut als dekking voor de bijstorting van het negatieve eigen vermogen.

Tevens wordt het eigen vermogen van P-Direkt aangevuld met € 1,4 mln. conform afspraak uit het bestuursoverleg van december 2016.

Ontvangsten

Conform de Regeling Agentschappen dient het eigen vermogen van een agentschap binnen de daarvoor geldende bandbreedte (tussen nihil en 5% van de omzet) te worden gebracht. Conform deze regeling wordt bij 1e suppletoire begroting het surplus eigen vermogen afgeroomd bij FMH

(€ 7,1 mln.) en RVB (€ 79,8 mln.). Deze surplussen worden conform interdepartementale afspraken naar rato ingezet om het negatieve eigen vermogen bij andere shared-service organisaties (SSO's) van Wonen en Rijksdienst aan te vullen. Het restant surplus eigen vermogen van het RVB wordt teruggegeven aan de afnemers van het RVB. Na de aanzuivering van de eigen vermogens van de overige SSO's, bedraagt het overschot van FMH € 5,2 mln.

Beleidsartikel 6. Uitvoering Rijksvastgoedbeleid

Budgettaire gevolgen van beleid (bedragen x € 1.000)

	Ontwerp- begroting 2017	Mutaties via NvW en amende- menten	Vastge- stelde begro- ting 2017	Mutaties 1e supple- toire begro- ting	Stand 1e supple- toire begro- ting	Mutatie 2018	Mutatie 2019	Mutatie 2020	Mutatie 2021
Art. Verplichtingen:	125.453	0	125.453	- 18.574	106.879	- 19.760	- 19.856	- 19.301	- 19.163
Uitgaven:	125.453	0	125.453	- 18.574	106.879	- 19.760	- 19.856	- 19.301	- 19.163
Waarvan juridisch verplicht (percen- tage)			93%		93%				
6.1 Een doelmatige uitvoeringspraktijk van de Rijkshuisves- ting	44.678	0	44.678	2.868	47.546	958	408	408	55
Bijdragen aan agentschappen	44.678	0	44.678	2.868	47.546	958	408	408	55
Bijdragen aan RVB voor huisvesting Koninklijkhuys, HoCoSta's en AZ waarvan:	33.279	0	33.279	700	33.979	0	0	0	0
begroting I, de Koning	15.173	0	15.173						
begroting IIA, Staten-Generaal	6.282	0	6.282						
begroting IIB, Hoge College's van Staat	8.246	0	8.246						
begroting III, Ministerie van AZ	2.643	0	2.643						
RVB Bijdragen voor monumenten	5.229	0	5.229	0	5.229	0	0	0	0
RVB Bijdragen voor rijkshuisvesting	6.170	0	6.170	2.168	8.338	958	408	408	55
6.2 Beheer materiële activa	80.775	0	80.775	- 21.442	59.333	- 20.718	- 20.264	- 19.709	- 19.218
Opdrachten	4.711	0	4.711	0	4.711	0	0	0	0
Beheer en plankos- ten	4.711	0	4.711	0	4.711	0	0	0	0
Bekostiging	61.525	0	61.525	- 18.287	43.238	- 17.733	- 17.277	- 16.778	- 16.278
Zakelijke lasten	61.525	0	61.525	- 18.287	43.238	- 17.733	- 17.277	- 16.778	- 16.278
Bijdragen aan agentschappen	14.539	0	14.539	- 3.155	11.384	- 2.985	- 2.987	- 2.931	- 2.940
RVB	14.539	0	14.539	- 3.155	11.384	- 2.985	- 2.987	- 2.931	- 2.940
Ontvangsten:	138.734	0	138.734	- 13.962	124.772	- 16.802	- 16.802	- 17.302	- 18.302

Toelichting

6.1 Een doelmatige uitvoeringspraktijk van de Rijkshuisvesting

Bijdragen aan agentschappen

Bijdrage aan RVB voor rijkshuisvesting

Deze mutatie bestaat met name uit hogere huisvestingskosten voor de Hoge Colleges van Staat, volgens de meest recente inzichten € 1 mln. ten opzichte van de ontwerpbegroting 2017. Verder betreft het extra middelen voor energiebesparende maatregelen in het kader van de duurzaamheidsdoelstellingen uit het coalitieakkoord (€ 0,9 mln.).

6.2 Beheer materiële activa

Bekostiging

Zakelijke lasten

Het RVB is belast met de betaling van door gemeenten en waterschappen opgelegde belastingen en heffingen op onroerende zaken in eigendom (bij de Staat). Dit wordt bekostigd vanuit de begroting van Wonen en Rijksdienst. Daar staat tegenover dat het RVB middelen ontvangt van de gebruikers en deze vervolgens weer afdraagt aan de moeder (ontvangsten op begroting voor Wonen en Rijksdienst). Besloten is om bij 1^e suppletoire 2017 deze budgettaire rondpomp te beëindigen.

Bijdragen aan agentschappen

RVB

De bijdrage van Wonen en Rijksdienst voor de personele kosten voor de verkoopactiviteiten van het voormalig RVOB valt deels vrij als gevolg van het activeren van de verkoopkosten door het RVB per 2017 (De middelen voor de verkoopactiviteiten ten behoeve van I&M en Defensie zijn al vorig jaar afgeboekt).

2.3. Baten-lastenagentschappen

Rijksvastgoedbedrijf (RVB)

Baten-lastenagentschap Rijksvastgoedbedrijf (RVB) Suppletoire begroting 2017 (Eerste suppletoire begroting) (bedragen x € 1.000)

Omschrijving	(1) Vastgestelde begroting	(2) mutaties 1e suppletoire begroting	(3) = 1+2 Totaal geraamd
Baten			
Omzet moederdepartement	31.579		31.579
Omzet overige departementen	1.099.653	15.000	1.114.653
Omzet derden	117.073	- 30.000	87.073
Rentebaten	0		0
Vrijval voorzieningen	0		0
Bijzondere baten	37.233	20.000	57.233
Totaal baten	1.285.538	5.000	1.290.538
Lasten			
Apparaatskosten			
- personele kosten	162.649	16.000	178.649
- <i>Waarvan eigen personeel</i>	<i>135.725</i>		<i>135.725</i>
- <i>Waarvan externe inhuur</i>	<i>20.000</i>		<i>20.000</i>

Omschrijving	(1) Vastgestelde begroting	(2) mutaties 1e suppletoire begroting	(3) = 1+2 Totaal geraamd
– <i>Waarvan overige personele kosten</i>	6.924		6.924
Materiële kosten	50.677	4.000	54.677
– <i>Waarvan apparaat ICT</i>	22.047		22.047
– <i>Waarvan bijdrage SSO's</i>	0		0
– <i>Waarvan overige materiële kosten</i>	28.630	4.000	32.630
Rentelasten	77.573		77.573
Afschrijvingskosten	282.400		282.400
– Materieel	0		0
– <i>Waarvan apparaat ICT</i>	0		0
– Immaterieel	0		0
Overige lasten			
– Dotaties voorzieningen	11.000	– 5.000	6.000
– Bijzondere lasten	701.240	– 10.000	691.240
Totaal lasten	1.285.538	5.000	1.290.538
Saldo van baten en lasten	0	0	0

Toelichting

Baten

Omzet overige departementen

De toevoeging aan de Omzet overige departementen betreft met name omzet uit kleinere projecten die niet geactiveerd worden en derhalve direct worden afgerekend.

Omzet derden

De omzet derden is met € 30 mln. verlaagd, omdat voorzien wordt dat er minder verkopen zullen plaats vinden van de van departementen overgenomen objecten.

Bijzondere baten

Toenemende dienstverlening genereert € 20 mln. additionele baten. Hiermee worden de gestegen apparaatkosten (€ 16 mln. personeel en € 4 mln. materieel) als gevolg van deze toenemende dienstverlening gedekt.

Lasten

Apparaatskosten

Als gevolg van toenemende dienstverlening, met name Defensieprojecten en aan- en verkoop van onroerend goed, nemen de apparaatskosten toe (€ 16 mln. personeel en € 4 mln. materieel).

Bijzondere lasten

De mutatie op de bijzondere lasten bestaat uit een aantal onderdelen:

- Aanpassingen in het rijkshuisvestingsstelsel per 1 januari 2017, waarbij de grens tussen eigenaarszaken en gebruikerszaken meer marktconform is gedefinieerd, leiden er toe dat er een verschuiving van € 30 mln. plaatsvindt van bijzondere lasten (onderhoudskosten) naar rente (€ 5 mln.) en afschrijving (€ 25 mln.);
- De dotatie aan de voorziening Herstelonderhoud is, voortvloeiend uit de jaarrekening 2016, geschrapt. De kosten, € 5 mln., komen nu ten laste van de bijzondere lasten (onderhoudskosten);

- De bijzondere lasten dalen voorts met € 15 mln. mede omdat er minder inkoopkosten worden voorzien voor van materieel beheerders over te nemen onroerend goed;
- Tenslotte vloeit ook uit de jaarrekening 2016 voort een verschuiving van rente (€ 5 mln.) en afschrijving (€ 25 mln.) naar kosten voor DBFMO.

Kasstroomoverzicht

Suppletore begroting 2017 (eerste suppletore begroting) Kasstroomoverzicht baten-lastenagentschap Rijksvastgoedbedrijf (RVB) (Bedragen x € 1.000)

	(1) Vastgestelde begroting	(2) Mutaties 1e suppletore begroting	(3)=(1)+(2) Stand 1e suppletore begroting
1. Rekening-courant RHB 1 januari 2017	368.948	- 4.939	364.009
Totaal ontvangsten operationele kasstroom (+)	1.158.305	5.000	1.163.305
Totaal uitgaven operationele kasstroom (-/-)	940.656	5.000	945.656
2. Totaal operationele kasstroom	217.649	0	217.649
Totaal investeringen (-/-)	- 515.000	65.000	- 450.000
Totaal boekwaarde desinvesteringen(+)	60.775		60.775
3. Totaal investeringkasstroom	- 454.225	65.000	- 389.225
Enmalige uitkering aan moederdepartement (-/-)	0	- 79.826	- 79.826
Enmalige storting door het moederdepartement (+)	0		0
Aflossingen op leningen (-/-)	- 280.683		- 280.683
Beroep op leenfaciliteit (+)	515.000	65.000	580.000
4. Totaal financieringskasstroom	234.317	- 14.826	219.491
Rekening-courant RHB 31 december 2017 (=1+2+3+4)	366.689	45.235	411.924

Toelichting

De beginstand rekening courant bij Rijkshoofdboekhouding (RHB) is aangepast naar de stand van 31 december 2016 zoals deze voortvloeit uit de jaarrekening 2016.

De investeringskasstroom en de financieringskasstroom zijn verlaagd met € 30 mln. omdat minder aankopen worden voorzien in van materieel beheerders over te nemen onroerend goed en verhoogd met € 95 mln. voor de overname van gebruikerszaken van departementen.

Daarnaast is in de financieringskasstroom opgenomen de uitkering aan de moeder uit hoofde van het vermogenssurplus dat voortvloeit uit de jaarrekening 2016.

Dienst van de Huurcommissie (DHC)

Baten-lastenagentschap DHC Suppletore begroting 2017 (Eerste suppletore begroting) Exploitatie-overzicht (Bedragen x € 1.000)

Omschrijving	(1) Vastgestelde begroting	(2) Mutaties 1 ^e suppletore begroting	(3)=(1)+(2) Totaal geraamd
Baten			
Omzet moederdepartement	8.326	3.917	12.243
Omzet overige departementen	0	0	0
Omzet derden	4.910	- 4.195	715

Omschrijving	(1) Vastgestelde begroting	(2) Mutaties 1 ^o supplettoire begroting	(3)=(1)+(2) Totaal geraamd
Rentebaten	0	0	0
Vrijval voorzieningen	0	0	0
Bijzondere baten	0	2.002	2.002
Totaal baten	13.236	1.724	14.960
Lasten			
Apparaatskosten	12.248	- 1.393	10.855
Personele kosten	6.529	- 413	6.116
- <i>Waarvan eigen personeel</i>	5.859	- 175	5.684
- <i>Waarvan externe inhuur</i>	670	- 238	432
- <i>Waarvan overige personele kosten</i>	0	0	0
Materiële kosten	5.719	- 980	4.739
- <i>Waarvan apparaat ICT</i>	2.823	- 876	1.947
- <i>Waarvan bijdrage SSO's</i>	0	0	0
- <i>Waarvan overige materiële kosten</i>	2.896	- 104	2.792
Rentelasten	0	0	0
Afschrijvingskosten	988	- 499	489
- Materieel	24	73	97
- <i>Waarvan apparaat ICT</i>	0	50	50
- Immaterieel	964	- 572	392
Overige lasten	0	4.216	4.216
- Dotaties voorzieningen	0	0	0
- Bijzondere lasten	0	4.216	4.216
Totaal lasten	13.236	2.324	15.560
Saldo van baten en lasten	0	- 600	- 600

Toelichting

De ontwerpbegroting 2017 van de Dienst van de Huurcommissie (DHC) is opgesteld in de zomer van 2016. Op dat moment bestond er nog geen volledig inzicht in de werklust van DHC en de daaraan verbonden kosten in samenhang met de aard en omvang van de verzoeken om geschilbeslechting in 2017. Inmiddels is de raming van baten en lasten geactualiseerd. Tevens worden het huidige workflowsysteem en de kantoorautomatisering van DHC in 2017 vervangen en is besloten DHC te reorganiseren. In het kader van deze wijzigingen zullen eenmalige transitiekosten gemaakt worden. Deze kosten leiden tot een verhoging van de bijzondere lasten. Als gevolg van het door de Tweede Kamer controversieel verklaren van het wetsvoorstel tot Wijziging van de Uitvoeringswet huurprijzen woonruimte (TK 2016-2017, 34 653), zal in 2017 geen sprake zijn van baten uit hoofde van de in dit wetsvoorstel opgenomen verhuurderbijdrage. Ter compensatie daarvan is de bijdrage van het moederdepartement navenant verhoogd.

Baten

Omzet moederdepartement en Omzet derden

De verwachte opbrengst uit leges is verlaagd van € 0,993 mln. naar € 0,715 mln. op grond van het aantal verwachte leges-veroordelingen in 2017 en het (op basis van ervaringscijfers) verwachte gemiddelde bedrag per legesveroordeling.

De verwachte opbrengst uit de verhuurderbijdrage is op nihil geraamd als gevolg van het hiervoor genoemde door de Tweede Kamer controversieel verklaren van het wetsvoorstel waarin deze bijdrage is geïntroduceerd. Ter compensatie hiervan is de bijdrage van het moederdepartement navenant verhoogd.

Bijzondere baten

Ter dekking van de hiervoor genoemde transitiekosten, stelt het moederdepartement eenmalig € 2,0 mln. ter beschikking, een bedrag dat DHC in 2017 aan het moederdepartement uitkeert in het kader van de afrekening van de opdracht-2016 en de afoming van het surplus aan eigen vermogen per ultimo 2016 (zie verder onder *bijzondere lasten*).

Lasten

Apparaatskosten

Op grond van de verwachte werklast in 2017, is de omvang en samenstelling van de personele inzet bepaald. Deze bestaat naast de vaste medewerkers van DHC uit de inhuur van extern personeel, met name om de piekbelasting rond de jaarlijkse huurverhoging per 1 juli op te kunnen vangen. De raming van de materiële kosten is verlaagd in verband met lagere reguliere ICT- en huisvestingslasten.

Bijzondere lasten

De bijzondere lasten hebben betrekking op werkzaamheden en kosten voor specifieke projecten die niet in de 2017-kostprijzen en tarieven voor de opdrachtgever verwerkt zijn, maar waarvoor een aparte bijdrage van het moederdepartement wordt verkregen (zie bijzondere baten). Het gaat om kosten die verband houden met de invoering van een nieuw ICT-systeem, werkzaamheden voor de modernisering van de Huurcommissie en de reorganisatie van de DHC.

Saldo van baten en lasten

Naar verwachting zal het exploitatieresultaat -€ 0,6 mln. bedragen als gevolg van de vermelde bijzondere lasten. Dit zal ten laste van het eigen vermogen gebracht worden, dat naar verwachting niettemin per ultimo 2017 positief zal zijn.

Suppletoire begroting 2017 (eerste suppletoire begroting) Kasstroomoverzicht baten-lastenagentschap DHC (Bedragen x € 1.000)

	(1) Vastgestelde begroting	(2) Mutaties 1 ^o suppletoire begroting	(3)=(1)+(2) Stand 1 ^e suppletoire begroting
1. Rekening-courant RHB 1 januari 2017	1.172	3.152	4.324
Totaal ontvangsten operationele kasstroom (+)	14.200	760	14.960
Totaal uitgaven operationele kasstroom (-/-)	- 14.200	0	- 14.200
2. Totaal operationele kasstroom	0	760	760
Totaal investeringen (-/-)	- 988	- 820	- 168
Totaal boekwaarde desinvesteringen (+)	0	0	0
3. Totaal investeringskasstroom	- 988	- 820	- 168
Eenmalige uitkering aan moederdepartement (-/-)	0	- 4.402	- 4.402
Eenmalige storting door het moederdepartement (+)	0	2.002	2.002
Aflossingen op leningen (-/-)	0	0	0
Beroep op leenfaciliteit (+)	988	- 988	0
4. Totaal financieringskasstroom	988	- 3.388	- 2.400
5. Rekening-courant RHB 31 december 2017 (=1+2+3+4)	1.172	- 1.344	2.516

Toelichting

De verhoging van het tegoed bij de Rijkshoofdboekhouding per 1 januari 2017 is gebaseerd op het desbetreffende bedrag zoals opgenomen in de Jaarrekening 2016 van DHC. De eenmalige uitkering aan het moederdepartement bestaat uit de afrekening van opdrachten in eerdere jaren en afroming van het surplus van het eigen vermogen per ultimo 2016. Een deel van dit bedrag wordt in 2017 weer ter beschikking aan DHC gesteld, zie de toelichting op het exploitatieoverzicht.